

Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Yapılan Uluslararası Veteriner Hekimliği Anlaşmaları Üzerine Araştırmalar

Studies on the International Veterinary Conventions in the Republican Period of Turkey

Dr. Türel ÖZKUL^a

^aVeteriner Hekimliği Tarihi ve
Deontoloji AD,
Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi,
Bursa

Geliş Tarihi/Received: 09.06.2008
Kabul Tarihi/Accepted: 21.08.2008

Bu çalışma aynı adlı tezin özetidir.

Yazışma Adresi/Correspondence:
Dr. Türel ÖZKUL
Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi,
Veteriner Hekimliği Tarihi ve
Deontoloji AD, Bursa,
TÜRKİYE/TURKEY
turelozkul@uludag.edu.tr

ÖZET Osmanlı Devletinde, 17’nci yüzyılın ilk yarısında başlayan Avrupa etkisi, 18’inci yüzyıl sonlarında, Batı ülkeleri ile ilk bilimsel ilişkilerin gelişmesi sürecinde yabancı uzmanlardan yararlanılarak yurtdışındaki örneklerine benzeyen öğretim kurumlarının açılmasında önemli rol oynamıştır. Bu kurumlardan biri olan “Askerî Baytar Mekteb-i Âlisi” (Askerî Veteriner Okulu) Prusyalı Veteriner Hekim Godlewsky tarafından 1842 yılında İstanbul’da kurulmuştur. Veteriner hekimliği alanında gerçekleştirilen uluslararası ilişkiler, eğitim-öğretim ve uzman değişimiyle sınırlı kalmamış; veteriner hekimliği hizmetlerine yönelik kurumsallaşma, organizasyon ve yasal yapılanma süreçlerinde de etkili olmuştur. Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası veteriner hekimliği ve hayvan sağlığı anlaşmalarının ilki, Cumhuriyetin ilanından beş yıl sonra -1928 yılında- bulaşıcı hayvan hastalıklarının önlenmesi için ulusal düzenlemelerin yeterli olmadığını anlaşılması ve bu hastalıklarla mücadele için uluslararası veteriner hekimliği anlaşmalarının da yapılmasının zorunlu hale gelmesi nedeni ile imzalanmıştır. İlk anlaşmanın imzalandığı tarihten araştırmanın sonlandırıldığı 30 Mart 2005 tarihine kadar, veteriner hekimliği ve hayvan sağlığı alanlarında çok taraflı ve iki taraflı olmak üzere toplam 40 anlaşmanın imzalandığı saptanmıştır. Çeşitli yayınlarda, veteriner hekimliği alanında 1970’li yıllara kadar yapılan uluslararası anlaşmalara yer verilmişse de konuyu bütünsel, sistematik ve güncel olarak ele alan bir çalışma belirlenememiştir. Bu çalışmada, bu alanda yapılan anlaşmaların gerekçeleri, geçerlilikleri ve yansımaları ortaya konularak, 82 yıllık dönemde bu konudaki gelişmelerin bilimsel açıdan değerlendirilmesine olanak sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Veteriner hekimliği; Türkiye; uluslararası işbirliği

ABSTRACT The European influence, that started in the first half of 17th century, played a significant role in the foundation of academic institutions, similar to their foreign peers, with the contribution of foreign professionals, in the Ottoman Empire during the period of development of the first scientific relationships with western states in the end of the 18th century. Among these institutions, Military Veterinary School was founded by a Prussian Veterinarian named Godlewsky in 1842 in Istanbul. Besides contribution to educational services and exchange of specialists, international relations have also proven to be effective in the institutionalization, organisation and legal restructuring of services related to veterinary medicine. The first treaty on veterinary medicine and animal health, to which Turkey was also a party, was signed five years after the foundation of the Republic –in 1928- following the recognition of the inadequacy of national regulations to prevent contagious animal diseases and the conclusion that international veterinary conventions were required. From the signing of the first treaty to date, 40 treaties, including mutual and multilateral treaties, have been determined to be signed in the veterinary medicine and animal health fields. Although international veterinary treaties that were signed until the 1970’s have been studied in several publications, an up-to-date study with an integrated and systematic approach to the issue could not be found. In this study, the scientific evaluation of the developments pertaining to the last 82 years is presented by means of laying down the justification, validity and impact of these treaties.

Key Words: Veterinary medicine; Turkey; international cooperation

GİRİŞ

Çalışmanın materyalini, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünün Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Bölümlerinden, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesinden, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Kütüphanesinden, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivi ve Kütüphanesinden, Tarım Bakanlığı Arşivlerinden, Dış İşleri Bakanlığı Arşivlerinden ve özel arşiv ve kitaplıklardan sağlanan ilk elden kaynaklar ile konuya ilişkin kitap, makale ve diğer yayınlar oluşturmuştur.

İlk elden kaynaklara ulaşabilmek amacıyla, araştırma süresini kapsayan yıllara (1923-2005) ait, konuyla ilgili olabilecek tüm periyodikler ve yayınlar incelenmiş; ulaşılabilen doküman, analiz ve sentez yöntemiyle değerlendirilerek, retrospektif yaklaşımla yazıya aktarılmıştır. Araştırma başlığında yer alan veteriner hekimliği anlaşmalarının yanı sıra, “hayvan sağlığı” adı altında imzalanan; ancak, veteriner hekimliği anlaşmaları ile aynı içeriğe sahip olan anlaşmalar da çalışmaya dahil edilmiş ve Türkiye'nin taraf olduğu, ilki 10 Mart 1929 tarihinde yürürlüğe giren ve bu araştırmanın sonlandırıldığı 30 Mart 2005 tarihinde imzalanan çok taraflı ve ikili olmak üzere saptanabilen toplam 40 anlaşma irdelenmiştir. Araştırmada yer alan veteriner hekimliğine ilişkin terimler, bir örneğin sağlanması ve çalışmanın okunuşunun kolaylaştırılması amacıyla, 6343 sayılı Yasada¹ geçen “veteriner hekim” terimi dikkate alınarak düzenlenmiş; gerekli görülen yerlerde orijinaleri tırnak içinde ve italik olarak gösterilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Yeryüzünde insanın ilk zenginliğini oluşturan hayvan, yalnızca beslenme gereksinimlerini karşılamakla kalmamış; zamanla ticari bir değişim aracı ve topluluk ilişkilerini düzenleyen dinsel öge olarak sosyo-ekonomik ve düşünsel yapıda önemli bir yere sahip olmuştur. Hayvanın, insan hayatındaki bu merkezi konumu, insanların kendi hastalıkları kadar, hayvan hastalıklarıyla da ilgilenmelerini zo-

runlu kılarak hayvan tedavi sanatının doğmasını sağlamıştır.²

Yerleşik hayat ve sonrasında, hayvan bağımlı yaşam sürdüren toplumlarda sığır vebası başta olmak üzere salgın hayvan hastalıkları her zaman korku ve şaşkınlıkla izlenmiş ve yüzyıllar boyunca ampirik yöntemlerle tedavi edilmeye çalışılmıştır.³⁻⁵

Avrupa'da 18'inci yüzyıl başlarında korkunç boyutlara ulaşarak 200 milyondan fazla sığırın kaybına yol açan sığır vebası salgınları ve diğer hayvan hastalıkları ile mücadele konusunda yeterli bilgiye sahip uzman kişilerin bulunmayışı, Dünya'da ilk veteriner okulunun 1762 yılında Fransa'nın Lyon kentinde açılmasında etkili olmuştur.^{2,4-7}

Prusya ordusunda görevli at hekimi Godlewsky tarafından 1842 yılında İstanbul'da “*Askerî Baytar Mekteb-i Âlisi*”nin kurulmasıyla veteriner hekimliği alanında uluslar arası işbirliği önem kazanmış ve bulaşıcı hayvan hastalıklarının yayılmasının önüne geçmek amacıyla, ilk olarak İngiliz Veteriner Hekim John Gamgee'nin önerisi ile Hamburg'da 99 delegenin katılımı ile 14-18 Temmuz 1863'te toplanan Uluslararası Veteriner Hekimliği Kongrelerinin, Viyana'da gerçekleştirilen ikincisine (21-27 Ağustos 1865) Veteriner Hekim Ahmet Bey delege olarak katılmıştır.^{8,9}

Bulaşıcı hayvan hastalıklarının önlenilmesinde, ulusal düzenlemelerin yeterli olamayacağını vurgulayan Bekman,⁸ uluslararası veteriner hekimliği anlaşmalarının da yapılmasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası veteriner hekimliği ve hayvan sağlığı anlaşmalarının ilki, ancak, Cumhuriyetin ilanından beş yıl sonra, 6 Ağustos 1928 tarihinde imzalanabilmiş ve o tarihten Mart 2005 tarihine kadar çok taraflı (Cenevre Anlaşması) ve ikili olmak üzere toplam 40 anlaşmanın imzalandığı (Çizelge-1.), buna göre Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İspanya, Fransa, Yunanistan, İtalya, Letonya, Hollanda, Lehistan, Romanya, İsviçre, Çekoslovakya, Türkiye ve Sovyetler Birliğinin taraf olduğu çok taraflı bir; Sovyetler Birliği (Gürcistan, Sovyetler Birliği, Rusya, Kazakistan, Ukrayna, Belarus) ile altı; Bulgaristan ve İran ile

üçer; Yunanistan, Irak, Yugoslavya (Hırvatistan), Romanya, Arnavutluk ile ikişer; Suriye, Libya, Polonya, Mısır, Hollanda, Almanya, İsrail, Makedonya, Cezayir, Moğolistan, Tunus, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Bosna Hersek, Küba, Arjantin ve Fas ile birer adet ikili uluslararası anlaşmanın yapıldığı saptanmıştır.

Veteriner hekimliği ve hayvan sağlığı alanında, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara yer veren çalışmalar^{8,10-13} olmakla birlikte, bütünsel, sistematik ve güncel nitelikte bir çalışmanın varlığından söz etmek olanaklı değildir. Konuyu tarihsel yönüyle ele alan ve yoruma dayalı olarak irdeleyen bu çalışma, alanındaki önemli eksikliği gidermek, gelecekte yapılacak olan benzer çalışmalara kaynak oluşturmak ve Avrupa Birliği uyum sürecinde izlenecek politikalara katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

VETERİNER HEKİMLİĞİ VE HAYVAN SAĞLIĞI ALANINDA YAPILAN ÇOK TARAFLI VE İKİLİ ANLAŞMALAR

VETERİNER HEKİMLİĞİ VE HAYVAN SAĞLIĞI ALANINDA YAPILAN ÇOK TARAFLI ANLAŞMALAR

Cenevre Anlaşması

Veteriner hekimliği alanında, Fransızca ve İngilizce olarak düzenlenen çok taraflı anlaşma, Cenevre'de 20 Şubat 1935 tarihinde Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İspanya, Fransa, Yunanistan, İtalya, Letonya, Hollanda, Lehistan, Romanya, İsviçre, Çekoslovakya, Türkiye ve Sovyetler Birliği temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir (Çizelge-1., Sıra No: 1.1). Anlaşmada, 17 maddelik "*Hayvanların sari hastalıklarına karşı mücadeleye dair Beynelmilel Mukavele*", 24 madde ve bir Ekten oluşan "*Hayvanların, etlerin ve menşei hayvanî olan diğer mahsulâtın*

ÇİZELGE 1: Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Veteriner Hekimliği Anlaşmaları (Kronolojik Dizin).

Sıra No	Anlaşmanın İmza Tarihi ve Yeri	Bakanlar Kurulu Karar Tarihi ve Sayısı	Resmi Gazete Tarihi ve Sayısı	Anlaşmanın Yapıldığı Ülke ve Anlaşmanın Tam Adı
1			ÇOK TARAFLI ANLAŞMALAR	
1.1	20.02.1935 Cenevre 3243	11.06.1937 3640	25.06.1937	AVUSTURYA, BELÇİKA, BULGARİSTAN, İSPANYA, FRANSA, YUNANİSTAN, İTALYA, LETONYA, HOLLANDA, LEHİSTAN, ROMANYA, İSVİÇRE, ÇEKOSLOVAKYA, TÜRKİYE, SOVYETLER BİRLİĞİ <i>"Hayvanların bulaşıcı hastalıklarına karşı mücadeleye dair Beynelmilel Mukavele ile hayvanların, etlerin ve menşei hayvanî olan diğer mahsulâtın transitine dair Beynelmilel Mukavelenamenin ve (et ve et müsta hzarlarından, taze hayvanî mahsulât ve süttten çıkarılanlardan başka) olan mahsulâtın ihraç ve idhaline dair Beynelmilel Mukavele"</i>
2			İKİLİ ANLAŞMALAR	
2.1	06.08.1928 Ankara	23.02.1929 1399	10.03.1929 1139	GÜRCİSTAN <i>"Türkiye ve Gürcistan Sovyetist Sosyalist Cumhuriyetleri Hudutlarının Sarı Hayvan Hastalıklarının İstilasına Karşı Usulü Muhafazası hakkında Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Şûralar Cumhuriyetleri İttihadi Arasında Mün'akit Mukavelename"</i>
2.2	22.12.1933 Ankara	17.05.1934 2433	23.05.1934 2708	BULGARİSTAN <i>"Türkiye ve Bulgaristan Arasında Baytari Mukavelename"</i>
2.3	20.04.1937 Tahran	07.06.1937 3214	21.06.1937 3636	İRAN <i>"Türkiye Hükümeti ile İran Devleti Şehinşahi Arasında Aktedilen Baytari Mukavele"</i>
2.4	15.12.1938 Atina	05.06.1939 3630	09.06.1939 4228	YUNANİSTAN <i>"Türkiye Hükümeti ile Yunanistan Hükümeti Arasında Aktedilen Veteriner Mukavelenamesi"</i>
2.5	27.01.1938 Bağdat	21.04.1941 4003	26.04.1941 4794	İRAK <i>"Türkiye ve Irak Hükümetleri Arasında Aktedilen Veteriner Mukavelenamesi"</i>
2.6	22.09.1960 Ankara	29.03.1961 292	05.04.1961 10774	YUGOSLAVYA <i>"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veteriner Sözleşmesi"</i>

2.7	24.02.1967 Moskova	17.05.1967 6/8188	19.06.1967 12625	SOVYETLER BİRLİĞİ "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Veteriner Anlaşması"
2.8	01.04.1967 Ankara	25.09.1967 6/8889	02.11.1967 12740	ROMANYA "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sıhhi-Veteriner Sözleşmesi"
2.9	30.05.1967 Sofya	13.01.1968 6/9369	28.03.1968 12860	BULGARİSTAN "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veteriner Sözleşmesi"
2.10	04.11.1968 Tiran	29.01.1969 6/11331	25.03.1969 13157	ARNAVUTLUK "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Arnavutluk Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veteriner Sözleşmesi"
2.11	26.03.1971 Ankara	21.04.1971 7/2232	25.05.1971 13846	IRAK "Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti Arasında Veteriner Sözleşmesi"
2.12	30.06.1976 Ankara	03.09.1976 7/12589	26.11.1976 15775	SURİYE "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veteriner İşbirliği Anlaşması"
2.13	25.01.1979 Trablus	09.06.1979 7/17777	16.08.1979 16729	LİBYA "Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi Arasında Veteriner İşbirliği Anlaşması"
2.14	10.12.1992 Ankara	-	-	POLONYA "Polonya Cumhuriyeti Tarım ve Gıda Ekonomisi Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Arasında Yapılan Veterinerlik Anlaşması"
2.15	04.10.1993 Ankara	08.08.1994 94/5963	25.09.1994 22062	MISIR "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hayvan Sağlığı Konusunda İşbirliği Anlaşması"
2.16	06.07.1994 Ankara	15.08.1994 94/5978	05.10.1994 22072	BULGARİSTAN "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hayvan Sağlığı Alanında İşbirliği ile İlgili Anlaşma"
2.17	08.03.1995 18.11.1994	13.04.1995 95/6795	24.05.1995 22292	HOLLANDA "Türkiye Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Hollanda Tarım, Doğa Yönetimi ve Balıkçılık Bakanlığı Arasında Hayvan Sağlığı Alanında İşbirliği ile İlgili Anlaşma"
2.18	03.08.1995 Tiran	20.10.1995 94/7459	04.11.1995 22453	ARNAVUTLUK "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hayvan sağlığı Alanında İşbirliğine ilişkin Sözleşme"
2.19	15.08.1995 Almatı	21.03.1996 96/7893	06.04.1996 22603	KAZAKİSTAN "Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hayvan Sağlığı Alanındaki İşbirliği Anlaşması"
2.20	01.11.1995 Ankara	04.04.1996 96/7961	12.04.1996 22609	İRAN "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İran İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hayvan Sağlığı ile İlgili İşbirliği Anlaşması"
2.21	27.11.1996 Ankara	13.01.1997 97/9055	15.03.1997 22934	UKRAYNA "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Ukrayna Hükümeti Arasında Veterinerlik Sahasında İşbirliği Antlaşması"
2.22	18.03.1997 Bonn	-	-	ALMANYA "Almanya Federal Cumhuriyeti Federal Tarım ve Orman Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Arasında Veteriner Hizmetleri Alanındaki İşbirliği Anlaşması"
2.23	29.04.1997 Ankara	29.09.1997 97/10061	23.10.1997 23149	ROMANYA "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Hükümeti Arasında Hayvan Sağlığı Konusunda İşbirliği Anlaşması"
2.24	03.12.1997 Kudüs	23.02.1998 98/10701	13.03.1998 23285	İSRAİL "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti Arasında Veteriner Hekimliği Alanındaki İşbirliği Anlaşması"

2.25	02.10.1998 Üsküp	02.11.1998 98/11969	06.12.1998 23545	MAKEDONYA "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hayvan Sağlığı Alanındaki İşbirliği Anlaşması"
2.26	15.05.1998 Ankara	15.01.1999 99/12321	01.02.1999 23598	CEZAYİR "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Tarım ve Köyşleri Bakanlığı ve Cezayir Demokratik ve Halk Cumhuriyeti Hükümeti Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı Arasında Veteriner ve Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması"
2.27	10.02.1999 Ankara	16.03.1999 99/12603	10.04.1999 23662	HIRVATİSTAN "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Hırvatistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veterinerlik Sahasındaki İşbirliği Anlaşması"
2.28	16.03.1998 Ankara	09.04.1999 99/12758	20.05.1999 23700	MOĞOLİSTAN "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Moğolistan Hükümeti Arasında Veterinerlik Konusunda İşbirliği Anlaşması"
2.29	05.05.1998 Tunus	26.10.1999 99/13569	20.12.1999 23912	TUNUS "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tunus Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hayvan sağlığı Alanındaki İşbirliği Anlaşması"
2.30	05.11.1999 Moskova	03.08.2000 2000/1129	10.09.2000 24166	RUSYA "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Veterinerlik Alanındaki İşbirliği Anlaşması "
2.31	05.09. 2000 Budapeşte	09.11.2000 2000/1616	11.12.2000 24257	MACARİSTAN "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması"
2.32	10.10.2000 Ankara	18.01.2001 2001/1954	07.02.2001 24311	ÇEK CUMHURİYETİ "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çek Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması"
2.33	01.11.2001 Atina	07.12.2001 2001/3432	14.01.2002 24640	YUNANİSTAN "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması"
2.34	30.09.2002 Tahran	04.12.2000 2002/4953	15.01.2003 24994	İRAN "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İran İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veterinerlik Alanında Mutabakat Zabtı"
2.35	13.12.2002 İstanbul	31.12.2002 2002/5127	22.01.2003 25001	BOSNA ve HERSEK "Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü ile Bosna ve Hersek Devlet Veterinerlik Ofisi Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Protokolü"
2.36	04.11.2003 Havana	28.03.2005 2005/8679	02.05.2005 25803	KÜBA "Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyşleri Bakanlığı ile Küba Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması"
2.37	02.03.2005 Minsk	-	-	BELARUS "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Belarus Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması"
2.38	28.03.2005 Ankara	-	-	ARJANTİN "Türkiye Cumhuriyeti ile Arjantin Cumhuriyeti Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması"
2.39	30.03.2005 Rabat	-	-	FAS "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Fas Krallığı Hükümeti Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması"

transitine dair Beynelmilel Mukavelename" ile 18 madde ve bir Ekten oluşan "(*et ve et müstahzarlarından, taze hayvanî mahsulât ve süttten çıkarılanlardan başka*) olan mahsullerin ihraç ve idhaline dair Beynelmilel Mukavele" olmak üzere üç bölüm yer almıştır. Bulgaristan, Fransa, İtalya, Letonya, Hollanda, Lehistan, Romanya, İsviçre ve Çekoslovakya'nın 20 Şubat 1935 tarihinde imzaladığı

anlaşmanın, 15 Şubat 1936 tarihine kadar Birleşmiş Milletler Cemiyetine üye veya Birleşmiş Milletler Cemiyeti Konseyinin anlaşma suretini gönderdiği üye olmayan ülkelerin imzasına açık olduğu karara bağlanmıştır. Kararda, ayrıca, hayvanların bulaşıcı hastalıklarına karşı yapılacak mücadelenin, ancak, ilgili devletlerin ortak faaliyetleriyle mümkün olabileceğinin altı çizilmiştir. Anlaşmanın birinci bölü-

münün ikinci maddesi uyarınca, anlaşma tarafları, kendi ülkelerinde mevcut olmadığı halde, birinci maddede yer alan bulaşıcı hastalıkların belirlenmesine ve mücadelesine yönelik önlemlerin uygulanmasını gerçekleştirebilecek “*resmî bir baytarî teşekkülün*” kurulmasını kabul etmişlerdir. Bakanlar Kurulunun 1 Şubat 1936 tarihli toplantısında, söz konusu anlaşmanın Türkiye Cumhuriyeti tarafından da imzalanması ve imza için Cemal Hüsnü’ye yetki verilmesi 2/3969 sayı numarasıyla karar altına alınmıştır.

Anlaşmada, birinci bölümde, Devlet veteriner hekimliği hizmetlerinin, doğrudan Bakana bağlı bir “*baytar şefinin*” idaresi altında yürütülmesi, sınırlardaki veteriner hekimliği kontrollerinin Devlet veteriner hekimleri ya da Devlet tarafından kabul edilen veteriner hekimlerce yapılması, veteriner hekimliği bültenlerinin her ayın birinci ve 15’inci gününde yayımlanması, bu bültenlerin diplomatik yollarla değişiminin sağlanması hükme bağlanmıştır. İkinci bölümde, anlaşmanın yürürlükte olduğu ülkelere çıkan tek tırnaklı hayvanlar ile sığır, domuz, koyun, keçi ve kümes hayvanlarının ve her türlü hayvansal ürünün transit geçişine, geçiş yapılacak ülkenin veteriner hekimliği servisinin önceden bilgilendirilmesi şartıyla izin verileceği ifade edilmiş; transit geçiş yapacak hayvanların, OIE tarafından belirlenen prensiplere uygun olarak hazırlanan orijin ve sağlık belgelerine sahip olmaları gerekliliğinin altı çizilmiş; nakilin hangi şartlarda gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Üçüncü bölümde de, hayvansal ürünlerin ithalat ve ihracatına dair hükümler yer almıştır.

Anlaşma maddelerinin uygulanabilmesi, 1937’de çıkarılan 3203 sayılı “*Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununa*”¹⁴ dayanılarak; Tarım Bakanlığının reorganizasyonu çerçevesinde, merkez ve taşra birimlerinin örgüt yapısının oluşturulması ile olanaklı hale getirilmiştir. Merkez Örgütü, “*Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Pamuk İşleri Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü*” şeklinde yapılandırılmıştır. Veteriner İşleri Genel Müdürlüğünün 13 şubeyi kapsayan “*Merkez Örgütünde*”, görev, yetki ve sorumlulukları yasa ve tüzüklerle belirlenmiş uzmanlardan oluşan “*Hayvan Sağlığı Danışma Kurulu*” ile “*Hayvan Islah Komisyonu*” kurulmuştur.

VETERİNER HEKİMLİĞİ VE HAYVAN SAĞLIĞI ALANINDA YAPILAN İKİLİ ANLAŞMALAR

Veteriner hekimliği alanında uluslararası ilk anlaşma Gürcistan ile gerçekleştirilmiştir (Çizelge-1., Sıra No: 2.1). Sınır bölgesinde veteriner hekimliği kontrol örgütü ve hayvanların kayıtlarına ilişkin konularını içeren Anlaşma, sevk olunacak ticari ve kasaplık hayvanlar ile hayvansal ürünlerin (cilt, kıl, boynuz v.s) sınırlardan geçişini ilgilendiren durumları hükme bağlamıştır. Bu anlaşmanın ardından çeşitli tarihlerde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB), Kazakistan, Ukrayna, Rusya Federasyonu, Belarus ile hayvan hastalıklarının önlenmesi (Çizelge-1., Sıra No: 2.7, 2.19, 2.21, 2.30, 2.37) ile sınır veteriner hekimliği kontrollerini karşılıklı olarak düzenleyen ikili veteriner hekimliği anlaşmaları imzalanmıştır. Kazakistan ile, imzalanan Anlaşma Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile Kazakistan Cumhuriyeti Tarım Bakanı tarafından ve SSCB ile yapılan Anlaşma, Türkiye Cumhuriyeti adına Dışişleri Bakanlığı İktisadi İlişkiler Dairesi Umum Müdür Yardımcısı ile SSCB adına, Tarım Bakanlığı Veteriner İşleri Genel Müdürü ve Tarım Bakanlığı Yönetim Kurulu Üyesi tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşmaların dışında, Ankara’da 15 Ekim 2000 tarihinde imzalanan “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Tarım Alanında Teknik Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü*” nün birinci maddesinde, tarımla ilgili alanlar arasında hayvancılık, hayvan sağlığı, balıkçılık gösterilmiş ve “c” fıkrasında bitkisel ve hayvansal genetik ve biyolojik materyal değişimi karar altına alınmıştır.¹⁵

Bulgaristan’la, sınırlardaki bulaşıcı hayvan hastalıklarının önlenmesi, sağlık sertifikalarının niteliği, tahaffuzhaneler ve veteriner hekimliği örgütlerinin işbirliğine yönelik 1933 ve 1994 (1967 tarihli anlaşma feshedilmiş) tarihlerinde Ankara’da (Çizelge-1., Sıra No: 2.2 ve 2.16) ve 1967 tarihinde Sofya’da birer anlaşma imzalanmış (Çizelge-1., Sıra No: 2.9) ve anlaşmalar kapsamında çok sayıda sınır toplantısı ile bunları takiben ortak protokoller düzenlenmiştir. Sofya’da imzalanan 25 Kasım 1969 tarihli Protokolde; ortak sınırdan 30 kilometre derinliğinde tampon bölge oluşturulması, yabancı

hayvanlara karşı ortak mücadele yapılması karara bağlanmış ve Protokol ile imzasına ilişkin haberlerin Bulgaristan'daki bütün gazetelerde yayımlanarak, televizyonlarda gösterildiği bildirilmiştir. İstanbul-Pendik Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsünde 9 Mart 1974'de imzalanan protokole de, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından alınan ve uygulanan etkili önlemlerle Asya I Enzoitik Tıp Şap hastalığının 1973 yılının Eylül ayının sonlarında tamamen söndürüldüğü ve böylelikle Bulgaristan'a sıçramasının önüne geçildiği vurgulanmış ve karşılıklı işbirliği konuları görüşülmüştür.¹⁵

İran'la 1937 tarihinde Tahran'da (Çizelge-1., Sıra No: 2.3) veteriner hekimliği anlaşması imzalanmış, Anlaşma, uzun süre geçerliliğini korumuş, 1970'li yıllarda Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü'nün, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği yazının içeriğinden de anlaşılacağı gibi, anlaşmanın yeniden düzenlenmesine gerek duyulmuştur. Yazıda, son 15 yıl içerisinde Doğu ve Güneydoğu komşularından Türkiye'ye bulaşan salgın hayvan hastalıklarının ulusal ekonomide ve dış ticarete önemli zararlara yol açtığı vurgulanmış ve komşularla 20-40 km derinliğinde, hastalıklardan arınmış tampon bölgelerin oluşturulması zorunluluğu dile getirilmiştir.¹⁵ Ancak, karşılıklı yazışmalardan sonra Hayvan Sağlığı ile İlgili İşbirliği Anlaşması, 01.11.1995 tarihinde Ankara'da imzalanabilmiştir (Çizelge-1., Sıra No: 2.20). Ardından 30 Eylül 2002 tarihinde de Tahran'da İran'la son Veteriner Hekimliği Anlaşması imzalanmış (Çizelge-1., Sıra No: 2.34) ve Anlaşmanın, imzalandığı tarihte yürürlüğe gireceği belirtilerek, bitiminden en az altı ay önce diplomatik kanallarla bildirimde bulunulmazsa, beşer yıllık sürelerle geçerli olacağı ifade edilmiştir.

Irak ile sürdürülen veteriner hekimliği ilişkileri çerçevesinde, Tarım Bakanlığı Tetkik ve İstisare Kurulu Başkanlığı ile Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü arasında gerçekleştirilen yazışmalarda, komşu ülkelerde beliren salgın hayvan hastalıklarının yayılma durumu, seyri ve mücadele yöntemleri hakkında haberleşmede yaşanan olumsuzlukların önüne geçilmesi amacıyla karşılıklı işbirliğinin sağlanması için Veteriner Hekimliği Ataşeliklerinin kurulmasına ilişkin hükümlerin anlaşmaya konulması önerilmiş; ancak, yasal dayanağı olma-

dığı için bu maddenin Tetkik İstisare Kurulu tarafından metinden çıkarılması istenmiştir. Irakla veteriner hekimliği alanında imzalanan ikinci Anlaşmanın (Çizelge-1., Sıra No: 2.11) metni, kitapçık haline getirilerek çoğaltılmıştır. Irakla bu Anlaşma gereğince çeşitli tarihlerde sınır toplantıları düzenlenmiştir.¹⁵

Tarım Bakanlığı Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü ile Dışişleri Bakanlığı arasındaki yazışmada,¹⁵ Türkiye ile Yugoslavya arasında balık ihracatı yapıldığı ve bu ülke ile ileride hayvan ve hayvansal ürün ihracatının mümkün olması ihtimalinin bulunduğu dile getirilerek iki ülke arasında bir veteriner hekimliği anlaşmasının parafe edilmesinin uygun görüldüğü bildirilmiş; Sovyet Rusyanın durumu göz önünde bulundurulup, Yugoslavya'nın özel durumunun da Dışişleri Bakanlığı tarafından değerlendirilerek karar verilmesinin önerilmesinin ardından Yugoslavya ile anlaşma imzalanmıştır (Çizelge-1., Sıra No: 2.6).

Romanya ile yapılan ilk anlaşmanın (Çizelge-1., Sıra No: 2.8) ardından, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü'nün Uluslararası Teknik İlişkiler Genel Müdürlüğüne gönderdiği bir yazıda¹⁵, Romanya'nın, Balkan İşbirliği çerçevesinde, Bulgaristan, Yugoslavya, Yunanistan, Arnavutluk ve Türkiye ile "*veteriner ve bitki koruma sözleşme tasarısı*"larının hazırlanması hakkındaki önerisi hakkında Balkan Ülkeleri arasında yeni bir "*veteriner ve bitki koruma sözleşmesi*"nin hazırlanmasının, mevcut ikili veteriner hekimliği anlaşmalarının yeniden ele alınması ve değiştirilmesi gereğini ortaya koyacağından, hukuki açıdan problemler yaratabileceği ve yarar sağlamayacağı, hayvan hastalıklarının, etioloji, epizootioloji ve mücadele sistemleri bakımından ayrı bir özellik gösterdiğinden, konuyu bitki hastalıklarıyla birlikte değerlendirerek önlemler getirmenin mümkün olmadığı, hayvan hastalıkları ile mücadelenin ve bitki koruma işlerinin tamamen ayrı konular olduğu ve her ülkeye göre hukuki yönden önemli farklılıklar gösterdiği şeklinde olumsuz görüş bildirilmiştir.

Suriye ile 1976 yılında imzalanan (Çizelge-1., Sıra No: 2.12) anlaşmadan yaklaşık 25 yıl sonra Şam'da 28 Mart 2001 tarihinde imzalanan "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhu-*

riyeti Hükümeti Arasında Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması"nın onaylanması, Bakanlar Kurulunca 08 Haziran 2001 tarihinde kararlaştırılmış, Anlaşmanın birinci maddesinde, " taraflar bitkisel üretim, bitki koruma, **hayvancılık, hayvan sağlığı**, tarımsal araştırmalar ve yayım, **su ürünleri** ve köyüşleri alanlarında işbirliği yapma konusunda anlaşmaya varmışlardır" ifadesine yer verilmiş; birinci maddenin "iii" fıkrasında da, bitkisel ve hayvansal materyal değişimi gündeme getirilmiştir.

Libya ile yapılan Anlaşma (Çizelge-1., Sıra No: 2.13) sonrasında Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Veteriner İşleri Genel Müdürlüğünün, Uluslararası Teknik İlişkiler Genel Müdürlüğüne gönderdiği yazıda,¹⁵ Libya ile kısa bir süre sonra yapılması düşünülen koyun ihracatı yüzünden, söz konusu Anlaşmanın yürürlüğe konulmasının gerekliliği vurgulanmış ve yürürlük konusunda acele bilgi istenmiştir. Bu anlaşma sürecinin ticari ilişkilere de yansdığı; RAM Dış Ticaret A.Ş. isimli firma tarafından, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğüne 29 Ocak 1981'de gönderilen, Ortadoğu ve Avrupa Ülkelerine ihracat yapan bir firma olduklarını bildiren ve Ortadoğu'dan almış oldukları bir siparişin gerçekleşmesi için, Libya ile Türkiye arasında yapıldığı söylenen Veteriner Hekimliği Anlaşmasının bir suretinin istendiği, yazıdan anlaşılmaktadır.¹⁵

Yugoslavya, Polonya, Hollanda, Arnavutluk, Kazakistan, Almanya ve Macaristan (Çizelge-1., Sıra No: 2.6, 2.14, 2.17, 2.18, 2.19, 2.22, 2.31) ile imzalanan Anlaşmaların belirsiz bir süre yürürlükte kalmasına ve taraflardan birinin diğerine, anlaşmanın feshine yönelik bildirimde bulunduğu günden sonra altı ay içinde sona ermesine karar verilmiş ayrıca, Almanya ile imzalanan anlaşmada, her iki tarafın mevzuat hükümlerine uygun olarak imzalanacak anlaşmanın imzalandığı tarihten itibaren yürürlüğe gireceği bildirilmiştir.

Hollanda ile yapılan anlaşma öncesi hazırlanan taslak metin üzerine Dış İşleri Bakanlığı tarafından bildirilen görüşte; "*anlaşmanın belirsiz bir süre için yürürlüğe girmesinin öngörüldüğü*" ifadesinin yer aldığı taslağın 15'inci maddesine gönderme yapılarak, bu durumda, 31 Mayıs 1963 tarih 244 sayılı Yasa uyarınca, beş yılı aşkın süreli anlaşmalar

rın imzalanmasının ardından, önce TBMM tarafından onaylanmasının uygun bulunduğu dair bir Kanunun çıkartılması, sonra Bakanlar Kurulu onayına sunulması ve Resmi Gazete'de yayımlanması gerekliliği vurgulanmıştır.¹⁵ Nitekim, Anayasanın¹⁶ 90'ıncı maddesinde "*Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.*" ifadesi yer almıştır.

Türkiye ile Hollanda arasında yapılan hayvan sağlığına yönelik işbirliği anlaşmasının (Çizelge-1., Sıra No: 2.17) dokuzuncu maddesi çerçevesinde, Etlik ve Konya Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüleri ile Hollanda Lelystad Veteriner Merkez Araştırma Enstitüsü arasında bir İş Birliği Protokolü imzalanmış ve Konya Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsünde, koyun ve keçilerde brusella enfeksiyonunun serolojik teşhisi için ELİSA tekniğinin yerleştirilmesi amacıyla Hollandalı iki uzmanın Türkiye'ye gelerek gerekli çalışmaları yapmaları sağlanmıştı.¹⁵

İsrail ile imzalanan anlaşma (Çizelge-1., Sıra No: 2.24) öncesi İsrail tarafına gönderilen anlaşma taslağında yapılan değişikliklerin, İsrail tarafından önerilen son taslak üzerinde değil; ilk taslak üzerinde yapıldığı, Tarım Bakanlığı Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü ile Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı arasında gerçekleştirilen bir yazışmadan¹⁵ anlaşılmaktadır.

Cezayir'le yapılan Anlaşmanın (Çizelge-1., Sıra No: 2.26) ardından Ankara'da 3 Haziran 1998 tarihinde imzalanan "Türkiye-Cezayir Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu Altıncı Dönem Toplantısı Tutanağı"nın üçüncü maddesinde Tarımsal İşbirliği başlığı altında, Cezayir Tarım ve Balıkçılık Bakanının Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında, iki Bakan tarafından "*Veterinerlik*

ve *Bitki Sağlığı ve Karantinası*" alanlarında imzalanan anlaşmalar ile buna ilişkin görüşmelerin tuta-nağında belirtilen işbirliği konularının, bir an evvel yürürlüğe konulmasının önemi vurgulanmıştır.¹⁵

Bu ikili Anlaşmalar yanında Avusturalya, Azerbaycan, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, İtalya, Kırgızistan, Kuveyt, Lübnan, Moldova, Özbekistan, Slovakya, Slovenya, Suudi Arabistan, Tacikistan, Türkmenistan, Ürdün ile de Hayvan Sağlığı Alanında Anlaşma Prosedürleri başlatılmış, taslaklar hazırlanmış ve bazıları ile Anlaşma tas-laklarının değişimleri yapılmasına rağmen anlaş-malara ait prosedürlerin tamamlanamaması nedeni ile anlaşmalar imzalanamamıştır.¹⁵

TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünya'da veteriner hekimliği okullarının açılma-sında önemli rol oynayan bulaşıcı hayvan hastalık-larının, veteriner hekimliği alanında uluslararası ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesinde de etkili olduğu görülmektedir.^{4,8} Türkiye'de veteriner he-kimliğinin bilimselleşmesi sürecinde, örgütlenme-sinde ve yasal düzenlemelerinin hazırlanmasında dünden bugüne uzanan zaman köprüsünde ulusla-rarası işbirliğinin etkin bir rol oynadığı söylenebilir.

Veteriner hekimliğini ilgilendiren ilk ulusla-rarası anlaşmalar, bulaşıcı hayvan hastalıklarının önlenmesi amacıyla sınır ülkeleriyle yapılmış; bu anlaşmalarla hayvan ve hayvansal ürünlerin geçiş-lerinde sınırlarda alınması gereken önlemler belir-lenmiştir. Bu durum, Cumhuriyetin ilk yıllarında, bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla yalnızca ulusal dü-zeyde değil; uluslararası düzeyde de mücadele edil-diğini göstermektedir. Nitekim, Akkerman¹⁷, özellikle sınır komşuları ile yapılan anlaşmaların, sığır vebası da dahil olmak üzere bir çok hastalığın eradikasyonunu sağladığını bildirmiştir.

Uluslararası Cenevre Anlaşması uyarınca çık-a-rılan 3203 sayılı "*Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu*" ile birlikte Tarım Bakanlığının yeniden yapılandırılması ve Veteriner İşleri Genel Müdü-rlüğüne işlevsellik kazandırılarak hayvancılığa yö-nelik kamu hizmetlerinin bir çatı altında toplanması veteriner hekimliği alanında yapılan uluslar arası anlaşmaların pozitif yansımaları ola-rak değerlendirilebilir.

Bulgaristan ile 1969 yılında imzalanan proto-kole ilişkin haberlerin Bulgaristan'daki bütün ga-zetelerde yayımlandığının, televizyonlarda gösterildiğinin bildirmesi ve 1974 yılında imzala-nan protokolde Asya I Enzootik Tip Şap hastalığı-nın Bulgaristana sıçramadan söndürüldüğünün ifade edilmesi, Irakla imzalanan anlaşma metninin kitapçık haline getirilerek çoğaltılması, Libya ile yapılan anlaşmanın bu ülkeye yapılacak ihracatta önemli rol oynaması, Hollanda ile yapılan anlaşma çerçevesinde Etlik ve Konya Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüleri ile Hollanda Lelystad Veteri-ner Merkez Araştırma Enstitüsü arasında işbirliği protokolünün imzalanarak ortak çalışmalar yapıl-ması¹⁵, işlevsel olduğu dönemlerde, uluslararası ve-teriner hekimliği anlaşmalarının etkinliğini ve onlara gösterilen ilgiyi ortaya koymaktadır.

Türkiye ile Yugoslavya arasında imzalanan an-laşma öncesi yaşananlar, bu anlaşmaların uluslar arası diplomasi ile etkileşimini göstermesi bakı-mından önemlidir. Romanya'nın, 1970'li yılların son dönemlerinde, Balkan Ülkeleri arasında yeni bir "*veteriner ve bitki koruma sözleşmesi*"nin ha-zırlanması önerisinin, hayvan hastalıklarının, eti-yoloji, epizootioloji ve mücadele sistemleri bakımından ayrı bir özellik gösterdiği, konuyu bit-ki hastalıklarıyla birlikte değerlendirerek önlemler getirmenin mümkün olmadığı, hayvan hastalıkları ile mücadelenin ve bitki koruma işlerinin tamamen ayrı konular olduğu gerekçeleri ile geri çevrilme-sinde gösterilen anlayışın, Cezayir ile 1990'lı, Gür-cistan ve Suriye ile 2000'li yıllarda imzalanan Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İş-birliği Anlaşmasında gösterilememesi, veteriner hekimliği uğraşları ile örtüşen Gıda Tarım ve Hay-vancılık Bakanlığının adının, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı şeklinde değiştirilmesi, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğünün 1980'li yıllarda kaldırılması-nın veteriner hekimliği ile hayvancılık alanlarına yönelik olumsuz yansımalarını ve Türkiye hayvan-cılığının sistematik olarak tarımın bir alt kolu ha-line getirilmeye çalışıldığını gösterir önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yugoslavya, Polonya, Hollanda, Arnavutluk, Kazakistan, Almanya ve Macaristan ile yapılan an-laşmalar, tarafların bildirimini izleyen altı ay içinde

sona ermek koşuluyla süresiz olarak geçerli kılınmıştır. Hollanda, Yugoslavya, Kazakistan, Macaristan, Arnavutluk ile yapılan anlaşmaların, Hollanda ile yapılan anlaşma öncesi Dış İşleri Bakanlığı tarafından yapılan hatırlatma ve Anayasanın ilgili maddesinde yer alan prosedür dikkate alınarak, Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylandıkları ve Resmi Gazete'de yayımlandıkları saptanmıştır. Buna karşın, Almanya ve Polonya ile yapılan anlaşmalara ilişkin herhangi bir Bakanlar Kurulu Kararı yada Resmi Gazete kaydı bulunamamıştır. Dolayısıyla, bu iki ülke ile veteriner hekimliği alanında imzalanan anlaşmaların yürürlükte olmadığı düşünülmektedir.

İran ve Almanya ile yapılan anlaşmaların hükümlerinde, anlaşmaların imzalandığı tarihte yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Anayasanın¹⁶ 90'ıncı maddesi göz önünde bulundurularak, İran ile yapılan anlaşmanın anılan prosedürü tamamladığı; ancak, Almanya ile imzalanan anlaşmanın Resmi Gazete'de yayımlanmadığı için bu yönüyle de Anayasa'nın hükümlerine uymadığı görülmektedir.

İsrail tarafına gönderilen anlaşma taslağında yapılan değişikliklerin, İsrail tarafından önerilen son taslak üzerinde değil; ilk taslak üzerinde yapılması, veteriner hekimliği anlaşmalarının takibinin gerektiği gibi yapılmaması nedeniyle uluslararası yazışmalara gösterilen özensizliği sergilemesi bakımından önemlidir. Ayrıca, Kazakistan ve SSCB ile yapılan anlaşmalarda, bu ülkelerin, Tarım Bakanlığı ve/veya Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü yetkilileri ile temsil edilmesine karşın; Türkiye'nin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı gibi kurumların yetkilileri tarafından temsil edilmesi, bazı anlaşmaların imza süreçlerinde Türkiye'nin gerektiği biçimde organize olamadığını göstermektedir.

Araştırma sonucunda ortaya konulan tablodaki olumsuzlukların giderilmesi, ancak, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü gibi bağımsız bir otoritenin oluşturulması; ayrıca bu kurumun bünyesinde, veteriner hekimliği ve hayvan sağlığı anlaşma süreçlerinin izlenmesi ve yürütülmesini sağlayabilecek ayrı bir birimin kurulmasıyla olanaklı görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun. Resmi Gazete, 18.03.1954 sayı: 8661.
2. Erk N. Veteriner Tarihi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi; 1966. s.1-242.
3. Leclainche E. Histoire de la Médecine Vétérinaire. Toulouse: Office du Livre; 1936. p.1-182.
4. Smithcors JF. Evolution of the Veterinary Art. London: Bailliere, Tindal and Cox.; 1958. p.1-87.
5. Dunlop HR, Williams JD. Veterinary Medicine an Illustrated History. USA: Mosby – Year Book Inc.; 1996. p.1-692.
6. Erk N, Akkerman NC. Türkiye'de Sığır Vebası Salgınları ve Eradikasyonu Tarihi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi; 1969. s.1-144.
7. Blancou J. Histoire de la Surveillance et du Contrôle des Maladies Animales Transmissibles. Paris: Office International des Épizooties; 2000. p.1-366.
8. Bekman M. Veteriner Kongreleri ve İtilafnameleri. İstanbul: Marifet Basımevi; 1945. s.1-101.
9. Dinçer F. A Brief History of the Scientific Relations between Turkey and European Countries in the Veterinary Field. Fırat Üniv Vet Fak Derg 1976;3:169-75.
10. Ökçün AG, Ökçün RA. Türk Antlaşmaları Rehberi (1920-1973). Ankara: Sevinç Matbaası; 1974. s.1-432.
11. Karaer H. Uluslararası ve İkili Veteriner Anlaşmaları - Hayvan ve Hayvansal Menşeli Maddelerin İthal-İhraç ve Transitinde Yapılacak İşlemler. Ankara: Atak Matbaası; 1975. s.1-255.
12. Yavuz A. Türkiye Cumhuriyetinin Akdettiği Milletlerarası Andlaşmalar (20 Nisan 1920-1 Temmuz 1976). Ankara: Dışişleri Bakanlığı; 1976. s.1-583.
13. Yazıcı R. Türkiye, İslâm Ülkeleri Anlaşmalar ve Mevzuat, Cilt 2. Ankara: Gelişim Matbaası; 1982. s.1-565.
14. Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu, Resmi Gazete, 14.06.1937. sayı: 3630.
15. Veteriner Hekimliği ve Hayvan Sağlığı Anlaşma Yazışmaları, Metinleri ve Protokolleri. TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Karantina ve Hayvan Hareketleri Dairesi Başkanlığı İVA Arşivi. Ankara 2005.
16. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 18 Ekim 1982 tarih ve 2709 Kanun Numaralı.
17. Akkerman NC. Naki Cevad Akkerman Otopiyografisi. Türk Veteriner Hekimliği Biyografi Arşivi, Naki Cevad Akkerman Dosyası, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivi, Ankara 1981.